

EDUCAȚIA SEXUALĂ

Sinteză de politici nr. 1.

EDUCAȚIA SEXUALĂ: CE REPREZINTĂ?

Această sinteză de politici oferă o privire de ansamblu asupra problemelor-cheie ale educației sexuale. Este vizată, în principal, educația sexuală în Europa de Est și Asia Centrală, dar problema în sine are relevanță și pentru țările din afara acestei regiuni.

Educația sexuală are drept scop dezvoltarea și consolidarea capacității copiilor și tinerilor de a face alegeri conștiente, corecte, sănătoase și în condiții de manifestare a respectului pentru relații,

sexualitatea și sănătatea emoțională și fizică. Educația sexuală nu încurajează întreținerea relațiilor sexuale de către copii și tineri.

Poze: Peter Barker|Panos

ISTORIE

În Europa, educația sexuală a fost inclusă în programul educațional școlar de mai bine de jumătate de secol. În anul 1955, Suedia a fost prima țară care a inclus educația sexuală în școli, urmată de mai multe țări din Europa de Vest între anii '70 și '80. Introducerea educației sexuale în școli a continuat până în anii '90 și începutul anilor '00, mai întâi în Franța și Regatul Unit și, ulterior, în Portugalia, Spania, Estonia, Ucraina și Armenia. În Irlanda, educația sexuală a devenit obligatorie în școlile primare și secundare în anul 2003.¹⁻⁴ Accentele educației sexuale s-au schimbat în conformitate cu prioritățile de sănătate pu-

blică și cele educaționale determinate de realitatea pe care o trăim, cele mai multe elemente de bază însă rămânând aceleași. La început, accentul a fost focusat pe prevenirea sarcinii nedorite (anii '60 - '70), apoi a trecut pe prevenirea infecției cu virusul HIV (anii '80) și creșterea gradului de conștientizare vizând problema abuzului sexual (anii '90), ca în final să se axeze, din anul 2000, pe prevenirea sexismului, homofobiei și hărțuirii online. Astăzi, o analiză a normelor de gen și reflecțiile asupra inegalității de gen sunt părți importante ale educației sexuale.

DEFINIȚIE

În Standardele pentru educația sexuală în Europa conceptul de „educație sexuală holistică” este definit ca:

„Învățarea despre aspectele cognitive, emoționale, sociale, interactive și fizice ale sexualității. Educația sexuală începe devreme în copilărie și progresează prin adolescență și vârsta adultă. Pentru copii și tineri, aceasta are drept scop oferirea de sprijin și protecție dezvoltării sexuale. Treptat, copiii și tinerii obțin informații, abilități și valori pozitive care îi ajută să înțeleagă și să se bucure de sexualitatea lor, să aibă relații sigure și satisfăcătoare și să-și asume responsabilitatea pentru sănătatea sexuală și bunăstarea proprie, dar și a altor persoane.”¹

CARE SUNT BENEFICIILE EDUCAȚIEI SEXUALE?

Educația sexuală, predată într-un mediu sigur și permisiv, pe lângă accesul la serviciile de sănătate, are un efect pozitiv și continuu asupra sănătății și bunăstării tinerilor.

Studiile efectuate în mai multe țări europene au arătat că introducerea programelor naționale de educație sexuală a determinat pe termen lung reducerea sarcinilor și avorturilor în rândul adolescentelor și scăderea ratelor infecțiilor cu transmitere sexuală (ITS) și a infecției cu virusul HIV în rândul tinerilor cu vârste cuprinse între 15 și 24 de ani. Mai mult decât atât, prin creșterea nivelului de încredere și consolidarea abilităților de a face față diferitor provocări,

educația sexuală dezvoltă deprinderi în rândul tinerilor de a construi relații mai puternice și mai semnificative.

Normele sociale și inegalitatea dintre femei și bărbați influențează modul de exprimare a sexualității și comportamentului sexual. Multe tinere au mai puțină influență sau dețin mai puțin control în cadrul relațiilor lor sexuale. Tinerii, pe de altă parte, pot simți presiune din partea colegilor lor ca să corespundă anu-

mitor stereotipuri sexuale masculine și să se implice în comportamente dominante sau dăunătoare. Educația sexuală de bună calitate are un impact pozitiv asupra atitudinilor⁷ și valorilor și poate chiar elimina dominarea în relațiile intime, contribuind astfel la prevenirea abuzurilor și încurajarea relațiilor reciproc respectuoase și consensuale.

Fotografie: UNFPA / EECARO

IMPORTANȚA DE A MERGE MAI DEPARTE DECÂT EDUCAȚIA SEXUALĂ INFORMALĂ

Diversele evoluții sociale și tehnice din ultimele decenii au generat necesitatea unei educații sexuale de bună calitate, care să permită tinerilor să aibă grijă de sexualitatea lor într-un mod sigur și adecvat. Exemple de astfel de evoluții sunt: globalizarea și apariția unor noi categorii de populație, cu diferite origini culturale și religioase; răspândirea rapidă a noilor mijloace mass-media, în special a Internetului; apariția pornografiei pe Internet; apariția tehnologiei de telefonie mobilă; apariția HIV și SIDA; creșterea preocupărilor legate de ITS, avort, infertilitate și exploatarea sexuală a copiilor și adolescenților; și, nu în ultimul rând, schimbarea atitudinii față de sexualitate și schimbarea comportamentului sexual în rândul tinerilor. Educația sexuală în școli, spre deosebire de educația de la egal la egal și activitățile extracurriculare, este o metodă sigură pentru a ajunge la majoritatea copiilor și tinerilor.¹

Părinții, rudele, prietenii și alte persoane, care nu sunt specialiști în domeniu, sunt surse importante de informare despre relațiile umane și sexualitate, în special la o vârstă timpurie. Cu toate acestea, sursele informale sunt adesea insuficiente, din cauza complexității cunoștințelor și competențelor necesare atunci când se discută pe marginea unor subiecte, cum ar fi contracepția, ITS, dezvoltarea emoțională și comunicarea. Mulți părinți se simt inconfortabil sau nepregătiți să abordeze ei înșiși subiecte precum educația sexuală și susțin școlile care preiau acest rol. Mai mult decât atât, tinerii preferă adesea să dispună de surse suplimentare de informații, altele decât cele oferite de părinții lor, întrucât relația cu aceștia din urmă este prea apropiată.^{6,7}

MITURI ȘI DATE DESPRE EDUCAȚIA SEXUALĂ

Educația sexuală de bună calitate nu motivează tinerii să întrețină relații sexuale sau la un debut precoce a vieții sexuale. Acest lucru a fost demonstrat în studiile de cercetare efectuate în Europa, inclusiv în Finlanda⁷ și Estonia⁸, dar și în cercetări din alte țări ale lumii. Dimpotrivă, educația sexuală de bună calitate poate determina un debut al relațiilor sexuale mai tardiv și adoptarea unui comportament sexual mai responsabil.^{5,9}

Educația sexuală nu privează copiii de „inocența” lor. Copiii, chiar de la începutul școlarizării formale (inclusiv grădiniță și învățământul preșcolar), pot beneficia de pe urma informațiilor primite cu privire la sexualitate, care sunt corecte din punct de vedere științific, nu conțin prejudecăți, sunt complete și adecvate vârstei, ca parte a unui proces educațional foarte minuțios divizat pe etape.

Educația sexuală și o atitudine deschisă față de sexualitate îi împiedică în mod considerabil pe pedofili să abuzeze copiii. Atunci când copiii învață despre egalitate și respect în relații, aceștia sunt într-o poziție mai avantajoasă și sunt capabili să recunoască persoanele și situa-

țiile abuzive. În lipsa acestor informații, copiii și tinerii pot căuta și primi mesaje contradictorii, uneori chiar dăunătoare, din partea colegilor lor, din mass-media sau din alte surse.⁶

Educația sexuală nu este dăunătoare pentru copii sau adolescenți.⁶ Educația sexuală cuprinde o serie de subiecte care sunt adaptate vârstei și nivelului de dezvoltare a copilului. Anume acest lucru este numit „adecvat vârstei”. Un copil cu vârsta cuprinsă între patru și șase ani învață, de exemplu, despre subiecte cum ar fi: relațiile de prietenie, emoțiile și diferite părți ale corpului. Aceste subiecte sunt relevante și pentru copiii mai mari și adolescenți, dar care sunt predate la un alt nivel. Treptat, sunt introduse alte subiecte, cum ar fi pubertatea, planificarea familială și contracepția. Pentru cei mai mulți dintre adolescenți, relațiile sexuale sunt construite pe principii similare cu cele ale relațiilor sociale învățate la o vârstă timpurie. Copiii sunt conștienți și recunosc aceste relații mult mai devreme de a acționa asupra sexualității lor și, prin urmare, au nevoie de abilități de a înțelege schimbările ce se produc în organismul lor, relațiile și sentimentele lor de la o vârstă timpurie.⁶

EDUCAȚIA SEXUALĂ ȘI DREPTURILE OMULUI

Educația sexuală de bună calitate se bazează pe drepturile omului acceptate la nivel internațional, în special dreptul de a avea acces la informații adecvate legate de sănătate. Acest drept a fost confirmat de Comitetul pentru Drepturile Copilului al Organizației Națiunilor Unite(a), Comitetul pentru Eliminarea Discriminării împotriva Femeilor(b), Comitetul privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale(c) și, de asemenea, de Convenția Națiunilor Unite privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități(d). Mai mult decât atât, educația sexuală este susținută de Programul de Acțiune al Conferinței Internaționale privind Populația și Dezvoltarea din 1994(e), importanța sa fiind subliniată de către Raportorul Special al Națiunilor Unite privind dreptul la educație într-un raport din 2010 către Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, dedicat exclusiv acestui subiect(f), precum și de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului în anul 2011(g).

- (a) „Adolescenții au dreptul de a accesa informații adecvate, esențiale pentru sănătatea și dezvoltarea lor, precum și de a participa în mod semnificativ în societate. Statele sunt obligate să nu împiedice, ci să asigure tuturor adolescenților accesul la informații adecvate pentru protejarea sănătății și dezvoltării lor și pentru practicarea unor comportamente sănătoase, indiferent dacă sunt fete sau băieți, dacă urmează sau nu cursurile unei școli. Această ar trebui să includă informații cu privire la utilizarea și abuzul de tutun, alcool și alte substanțe, comportamente sigure și respectuoase, sociale și sexuale, dietă și activitate fizică.” (CRC/CG/2003/4, alin. 26)
- (b) Comitetul pentru Eliminarea Discriminării împotriva Femeilor. Recomandarea generală nr. 28 privind obligațiile de bază ale statelor părți în conformitate cu art. 2 din Convenția privind Eliminarea tuturor Formelor de Discriminare împotriva Femeilor (<http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/comments.htm>). A se vedea și Declarația de la Beijing și Programul de Acțiune al celei de-a patra Conferințe ONU privind Femeile (Beijing, China, 1995, <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/>).
- (c) „Comitetul interpretează dreptul la sănătate, după cum este definit în art. 12.1, ca un drept cuprinzător care include nu numai îngrijirea medicală în timp util și adecvată, dar și factorii determinanți care stau la baza sănătății, cum ar fi [...] accesul la educație și informații privind sănătatea, inclusiv cu privire la sănătatea sexuală și reproductivă.” (Comitetul privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale, Comentariul General nr. 14, alin. 11, disponibil la www.ohchr.org).
- (d) Art. 25 - Sănătatea. Convenția Națiunilor Unite privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități. A/61/611, 6 decembrie 2006.
- (e) Programul de Acțiune al Conferinței Internaționale privind Populația și Dezvoltarea din 1994 (alin. 4.29, 7.37, 7.41, 7.47) solicită în mod explicit statelor să ofere educație sexuală pentru a promova bunăstarea adolescenților și specifică caracteristicile cheie ale unei astfel de educații. Acesta specifică faptul că o astfel de educație trebuie să aibă loc atât în școli, cât și la nivel de comunitate, să fie adecvată vârstei, să înceapă cât mai curând posibil, să încurajeze factorii de decizie maturi și să vizeze promovarea egalității de gen. În plus, Programul de acțiune îndeamnă statele și organizațiile non-guvernamentale (ONG-uri) să asigure că astfel de programe abordează teme specifice - inclusiv relațiile și egalitatea de gen, violența împotriva adolescenților, comportamentul sexual responsabil, contracepția, viața de familie și ITS-urile, prevenirea HIV și SIDA (http://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/programme_of_action_Web%20ENGLISH.pdf).
- (f) A/65/162, 2010. Raportul privind Dreptul la Educație al Raportorului Special al ONU: Educația Sexuală. ONU, 2010.
- (g) Patru familii au depus o plângere, deoarece s-au opus educației sexuale obligatorii în Germania. Curtea a precizat că transmiterea neutră a cunoștințelor este o condiție prealabilă pentru dezvoltarea propriului punct de vedere moral și reflectă influențele societății într-un mod critic. Curtea s-a pronunțat în favoarea Germaniei. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2011.

REFERINȚE

1. Biroul regional al OMS pentru Europa și BZgA. 2010. Standards for Sexuality Education in Europe: A framework for policy makers, education and health authorities and specialists [Standarde pentru educația sexuală în Europa: un cadru pentru factorii de decizie politică, specialiști și autorități din domeniul educației și sănătății]. Köln, BZgA
2. Federația Internațională de Planificare a Familiei, Universitatea din Lund și Biroul Regional OMS pentru Europa. 2006. Sexuality Education in Europe – a reference guide to policies and practices. The SAFE-Project [Educația sexuală în Europa - ghid de referință privind politicile și practicile. Proiectul SAFE]. Londra, IPPF.
3. UNESCO. 2013. Prevention Education in Eastern Europe and Central Asia. A review of policies and practices [Educație de Prevenire în Europa de Est și Asia Centrală. O trecere în revistă a politicilor și practicilor]. Moscova, Biroul regional UNESCO.
4. Yepoyan, T. 2014. School-based Sexuality Education in Eastern Europe and Central Asia [Educația sexuală în școală în Europa de Est și Asia Centrală]. *Entre Nous*, 80: 14-16. <http://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/sexual-and-reproductive-health/publications>.
5. Apter, D. 2011. Recent developments and consequences of sexuality education in Finland [Evoluții recente și consecințe ale educației sexuale în Finlanda]. *FORUM Educația sexuală și planificarea familială*, 2: 3-8. Köln, BZgA.
6. UNESCO. 2009. International Technical Guidance on Sexuality Education – an evidence-informed approach for schools, teachers and health educators [Orientări tehnice internaționale privind educația sexuală - o abordare informată în bază de dovezi pentru școli, profesori și educatori în domeniul sănătății]. Paris.
7. Tanton, C., K. G. Jones, W. Macdowell, S. Clifton și alții 2015. Modele și tendințe în domeniul surselor de informare despre sex în rândul tinerilor din Marea Britanie: dovezi oferite de trei studii naționale privind atitudinile sexuale și stilurile de viață. *BMJ Open*, 5:e007834. <http://bmjopen.bmj.com/>.
8. Haldre, K., K. Part, E. Ketting. 2012. Îmbunătățirea sănătății sexuale a tinerilor în Estonia, 1990-2009: rolul educației sexuale și a serviciilor prietenoase tinerilor. *European Journal of Contraception and Reproductive Health Care [Jurnalul European al Contracepției & Îngrijirea sănătății reproducerii]*, 17 (5): 351-62.
9. Van Keulen, H. M., H. Hofstetter, L. W. H. Peters, S. Meijer, L. Schutte și P. Van Empelen. 2015. Effectiveness of the Long Live Love 4 program for 13- and 14-year-old secondary school students in the Netherlands: a quasi- experimental design [Eficacitatea programului „Long Live Love 4” pentru elevii de 13 și 14 ani din învățământul secundar din Olanda: un proiect cvasi-experimental]. Delft, Organizația pentru Cercetare Științifică Aplicată din Olanda (TNO). (în presă).

SE RECOMANDĂ SPRE LECTURĂ

- Grupul de lucru cu privire la sexualitatea internațională și curriculumul HIV. 2009. It's All One Curriculum: Guidelines and Activities for a Unified Approach to Sexuality, Gender, HIV, and Human Rights Education [Un curriculum pentru fiecare: orientări și activități pentru o abordare unificată a sexualității, genului, HIV și educației cu privire la drepturile omului]. New York, Consiliul pentru Populație.
- Federația Internațională de Planificare a Familiei. 2006. IPPF Framework For Comprehensive Sexuality Education [Cadru IPPF pentru educație sexuală comprehensivă], actualizat 2010. Londra.
- UNFPA. 2014. Operational Guidance for Comprehensive Sexuality Education: A Focus on Human Rights and Gender [Orientări operaționale pentru educație sexuală comprehensivă: un accent pe drepturile omului și gen]. New York.

IMPRINT

PUBLICAT DE

Centrul Federal de Educație pentru Sănătate (BZgA)

Köln, Germany

www.bzga.de/home

Contact: WHO-CC@bzga.de

BZgA este un centru de colaborare al OMS pentru sănătatea sexuală și reproductivă.

Fondul ONU pentru Populație (UNFPA)

Biroul Regional pentru Europa de Est

și Asia Centrală

Istanbul, Turcia

eeca.unfpa.org

UNFPA

Pentru o lume în care fiecare sarcină este dorită, fiecare naștere este sigură și fiecare tânăr își poate realiza potențialul.

Organizația Mondială a Sănătății (OMS)

Biroul Regional pentru Europa

Copenhaga, Danemarca

<http://www.euro.who.int/en>

© BZgA 2015

Număr de ordine: 60596012

Această sinteză de politici este oferită gratis.

Conținutul acestei sinteze a fost revizuit de Grupul de experți europeni în domeniul educației sexuale. Membrii Grupului de experți sunt reprezentanți ai următoarelor organizații: Institutul Austriac pentru Studii de Familie - Universitatea din Viena, Serviciul Contracepție și Sănătate Sexuală - Sănătate Comunitară Nottinghamshire, Societatea Europeană a Contracepției, Centrul Internațional de Sănătate a Reproducerii - Universitatea din Gent, Federația Internațională de Planificare a Familiei (IPPF), Universitatea de Științe Aplicate și Arte din Lucerna, Direcția Norvegiană de Sănătate, Forumul cu privire la educația sexuală al Biroului Național al Copiilor - Regatul Unit al Marii Britanii, Clinica pentru Sănătate Sexuală - Väestöliitto, Rutgers, SENSOA, Fundația Elvețiană pentru Sănătatea Sexual-reproductivă (PLANeS), Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO), Universitatea din Uppsala, UNFPA și Biroul Regional OMS pentru Europa.